

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ.Ը. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1964

Յուլիս

Թիւ 7

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԴԵՐԸ

Բ.

Յատկանշական է որ Գրերու Գիւտին և Աստուածաշունչի թարգմանութեան օրերուն, Ս. Սահակ և Ս. Մեսրոպ իրենց համար առաջնահերթ խնդիր կը նկատէին դպրոցներու կազմակերպումը և ուսման տարածումը: Ասիկա, ուսման հանգէպ մեր ժողովուրդին ունեցած բնածին սիրոյն մէկ արտայայտութիւնը ըլլալով հանգերձ, շատ աւելի գործնական և հիմնական նպատակ մը կը հետապնդէր — լեզուի ուսուցման շնորհիւ հասկնալի դարձնել Աստուածաշունչն ու Պատարագը, և կրօնքին շուրջ համախմբել տակաւին անջատողական նախնական հակումներ ունեցող և օտար քաղաքակրթութիւններու ազդեցութեան տակ ինկած Հայութիւնը:

Սահակ Մեսրոպեան այդ օրերէն սկսեալ, Հայ Դպրոցին դերը և առաքելութիւնը այս է եղած. — ծառայել որպէս մեր ցեղի միասնականութեան ու ինքնապահպանման վառ օճախ: Նման սահմանում մը ճիշդ է մանաւանդ այսօր, արտասահմանի մեր պանդխտութեան մէջ, երբ, բանաստեղծին բացատրութեամբ վերածուելէ ետք «փոշի ազգ»ի մը, ամէն ջանք ի գործ կը դնենք հեռացնելու համար մեզմէ մութ և տխուր ճակատագիր մը: Սակայն ժամանակն է որ ինքնապահպանման այս ճիգը համակարգուի և կազմակերպ վիճակ մը ստանայ, որպէսզի արդիւնքը ըլլայ աւելի փայլուն և յուսալի:

Արտասահմանի մէջ մօտ կէս դարու կրթական մեր կեանքին ընդհանուր պատկերը առհասարակ խրախուսիչ ըլլալով հանգերձ, երևան կը բերէ ուշադրութեան և նկատառման յանձնուելիք կարգ մը երևոյթներ, որոնց բարձումը լուազոյն արդիւնքի մը նախապայմանն է:

Իրողութիւն է որ մեր ազգային վարժարաններն ու երկրորդական կրթարանները միշտ տառապած են պատրաստուած և որակաւոր ուսուցիչներու պակասէն: Ասիկա զլխաւոր պատճառն է մեր դպրոցներէն ներս տոկոսյ Բերիներուն, որովհետեւ միայն բարի կամեցողութիւնն ու ազգասիրութիւնը բւա-

բար չէ՛ն դաստիարակչական յաջող և արդիւնաւոր աշխատանք տանելու: Նուիրում, զոհողութեան անսպառ ոգի, համբերութիւն և նիւթական ամենէն ծանր պայմաններուն տակ ապրելու համակերպութիւն եղած են և ե՛ն Հայ ուսուցչին յատկանիշները. նկարագրի և խառնուածքի զիժներ՝ որո՛նց միայն պարտական են հասակ առած քանի մը սերունդներ իրենց կրթութիւնն ու հայեցի դաստիարակութիւնը: Սակայն այս յատկանիշներէն դուրս, Հայ ուսուցչին յաճախ կը պակսի մասնագիտական ու խորունկ իւրացում՝ իր դասաւանդած նիւթին:

Մասնաւորաբար հայագիտական նիւթերու, այսինքն՝ Հայքէն լեզուի (աշխարհաբար և զրաբար), Եկեղեցիի և Ազգային Պատմութեան, Հայաստանի Աշխարհագրութեան, ինչպէս նաև Հայ Մշակույթի զանազան ճիւղերուն ուսուցումը պէտք է դրուի գիտական լուրջ հիմերու վրայ: Իսկ նման պահանջք մը իրադրոժելու համար անհրաժեշտ է ունենալ պատրաստուած ուսուցանողներ, անձեր՝ որոնք նախ ըլլան կարող մանկավարժներ, և ապա, լեզուաբանական, պատմաբանական կամ արուեստի ճիւղերուն մէջ մասնագիտանալէ ետք՝ իրենց գիտութիւնը բաշխեն աշակերտներուն, հաւատաւոր նուիրումով և ինքնամատոյց զոհաբերութեամբ: Այս ձևով է միայն որ Հայ ուսուցիչներու անսպառ կենսութեան կարելի պիտի ըլլայ ուղղել դէպի շինիչ և արդիւնաւոր աշխատանք:

Այս ուղղութեամբ, ամենագումելի ձեռնարկ մըն է Հ. Բ. Ը. Միութեան կազմակերպութեամբ Պէյրութի «Ներուանդ Հիւսիսեան Հայագիտական Ուսման» Հիմնարկը, որ կը բացուի յառաջիկայ 1964-1965 տարեշրջանի վերամուտին. ձեռնարկ մը՝ որ սկիզբ մըն է ամենակարևոր և ընդարձակ զործի մը: Նոյն ձևով, Հայ ուսուցիչներու մասնակցութիւնը Գալուստ Կիլիպէնկեան Հիմնարկութեան նախաձեռնութեամբ Անգլիոյ մէջ և այլուր կազմակերպուած աճառնային մանկավարժական դասընթացքներու՝ մեծապէս օգտակար է և խրախուսիչ:

Յարգ Սփիւռքի մեր կեանքին մէջ նիւթական պայմանները չէին ներեր որ ուսուցչութեան թեկնածու անձեր համալսարանական բարձրագոյն ուսման մը արժանանային, ո՛չ ալ Հայ դպրոցները առհասարակ ի վիճակի էին համալսարանաւարտ ուսուցիչներ պահելու և վարձատրելու: Սակայն այժմ, երբ մէկ կողմէ բազմաթիւ կրթաթոշակներու շնորհիւ համալսարանը մատչելի է բոլորին, և միւս կողմէ ալ՝ բարեզործական զանազան հաստատութիւններու յատկացումներով և օժանդակութիւններով դպրոցներու նիւթական վիճակը բարելաւուած, ժամանակն է, կը խորհինք, որ մեր վարժարանները ունենան համալսարանաւարտ ուսուցիչներու անձնակազմեր: Ասոնք են որ մեր կրթական օճախներէն ներս պիտի բերեն նորարարութեան թարմացնող շունչը, այն՝ ինչ որ լաւագոյնն է արդի մանկավարժութեան մէջ, միաժամանակ իրենց ոգին, ըմբռնումներն ու նպատակները հիմնաւորելով ազգային մտահոգութիւններու խորքի մը վրայ: Միայն այս նոր աւիշն է որ պիտի կարենայ զարնանային չքեղ ծաղկում մը տալ մեր դպրոցներուն. միայն այս միջոցաւ կարելի է ճիշդ և լաւագոյն պատասխան մը տալ մեր կրթական կեանքէն ներս զոյութիւն ունեցող զանազան խնդիրներու, տարբեր միջոցառումները ըլլալով միայն մասնակի և ո՛չ-տեւական:

Սակայն, ինչպէս որ անցեալին մէջ առանց զրաւոր լեզուի Աստուածաշունչի ուսուցումը ամբողջական և արդիւնաւոր չէր, նոյն ձևով ալ մասնագէտ ուսուցիչներու աշխատանքը ի զուր վատնուած պիտի ըլլայ, եթէ վարժարաններէն ներս զործածութեան դրուած չըլլան ամենայնաւոր դասազիրքեր: Դասազիրքը ուսուցման զործիքն է, այսինքն կրթութեան ամենէն կարևոր տարրերէն մին: Առանց անոր՝ ուսուցչին ջանքերը ի զուր են, որովհետև ուսուցիչը չի սորվեցներ, այլ սորվելու եղանակները ցոյց կու տայ, ձգելով որ աշակերտը ինք անձամբ դասազիրքը ուսումնասիրէ և անկէ առնէ անհրաժեշտը:

Վերջին տասնամեակին մանաւանդ, դասազիրքերու ամբողջ շարքեր հրատարակուեցան արտասահմանի, զլիաւորաբար Միջին Արևելքի մէջ, որոնք որոշ չափով կը զոհացնեն մեր դպրոցներու պահանջները: Սակայն դժբախտաբար այս մարզին մէջ ևս կը պակսի համակարգուած աշխատանք մը. այնպէս որ, զարմանալի չէ վարժարանի մը մէջ յաճախ հանդիպիլ միևնույն նիւթին համար զործածուող քանի մը տեսակ դասազիրքերու: Ասիկա պատճառ է որ դասաւանդութիւնները կազմուած են տեսակ տեսակ դասազիրքերով: Անորոշութիւններ ստեղծուին և դասաւանդուած նիւթը չսիրուի, ու հետևաբար՝ չիւրացուի:

Ինչ որ անհրաժեշտ է՝ կրթական լայն փորձառութեամբ և հմտութեամբ անձերէ բաղկացած մարմնի մը ստեղծումն է ապահովաբար. մարմին մը՝ որ արտասահմանեան երկիրներու պայմաններն ու հայկական դպրոցներու ուսումնական մակարդակները և ծրագիրները մանրագնին քննութենէ անցընելէ յետոյ, կարենայ պահանջները զիտնալ և ըստ այնմ դասազիրքերու պատրաստութեան համար պաշտօն յանձնել յարմարագոյն մանկավարժներու:

Նիւթական բարեկեցութեան այս օրերուն, երբ մեր կեանքը ընդհանուր առմամբ կանոնաւոր հունի մը մէջ մտած է, դժուար պէտք չէ ըլլայ նման մեծ, սակայն անհրաժեշտ զործի մը ձեռնարկելը: Այն ժողովուրդը որ ծանր և տառապալից շրջաններու իսկ կրնար իր դպրոցն ու եկեղեցին վառ պահել, նոյնը կրնայ ընել մանաւանդ այսօր, երբ ամենէն աւելի պէտք ունինք աշակրթեան, գոհաբեր նուիրումի և քրտնաջան աշխատանքի: Համազգային ճիւղով պէտք է ստեղծուին պայմաններ՝ որոնցմով կարելի ըլլայ տալել և մեր մանուկներուն յանձնել անհրաժեշտ գիտելիքներով և միաժամանակ ներկայացնելու հաճելի ձևով և մանկավարժական խնամքով պատրաստուած դասազիրքեր: Այսպէս է որ արտասահմանի բոլոր Հայ դպրոցներուն մէջ Հայազիտական նիւթերու ուսուցումը պիտի համակարգուի:

Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակը 1965ին այն կարևոր հանգրուանն է, որուն ընթացքին մեր ազգային դասն ու արդար պահանջները հետապնդելու աշխատանքները յառաջ տանելով հանդերձ, պէտք է զբաղինք մեր կեանքէն ներս զոյութիւն ունեցող զանազան հարցերու լուծման խնդրով: Իսկ Հայ Դպրոցը և անոր վիճակը մեզ յուզող և մտահոգող կարևորագոյն խնդիրներէն մին է:

Ծիշդ է որ Մեծ Եղեռնը հաւաք և արիւնոտ էլ մըն է. սակայն երբ զայն դնենք մեր ցեղի հազարաւոր տարիներու պատմութեան *perspective*ին, պարզ և յստակ կը դառնայ այն առաքելութիւնը, այն ճամբան՝ որ իւրաքանչիւր Հայունը պէտք է ըլլայ Սփիւռքի մէջ — Դէպի Պալքանեան թերակղզի,

Լեհաստան, մինչև Հնդկաստան և այլուր կատարուած Հայ հին գաղթականութիւններուն տխուր ճակատագիրը նկատի չունենալով՝ դիմանալ որպէս Հայ հաւաքականութիւն, պահել ազգային դիմագիծ ու նկարագիր, ապրիլ միակամ ու համերաշխ:

Բայց այս բոլորը կ'ըլլան շնորհիւ միայն Հայ եկեղեցիին և Դպրոցին, մեր մութ պատմութեան հրեղէն զոյգ և անբաժանելի սիւններուն, որոնք առաջնորդեցին մեզ փոթորիկներու և սարսափներու ընդմէջէն, ինչպէս այդ ըրեր էին աւելի խաղաղ և պայծառ օրերուն:

Եթէ անցեալը յարացոյց մըն է, մեր դարու որ պատմութիւնը լաւագոյն ուղեցոյցը պէտք է դառնայ մեզի համար. հոն է որ, բազում պարագաներու, իրենց կոչումին հաւատարիմ զոյգ այս հաստատութիւնները մեր ազգային կեանքի ղեկավարումն ու ապահով գնացքը իրենց ձեռքերուն մէջ կ'առնեն և ամենէն մտալ պահերու իսկ կը բարձրացնեն յոյսի և լոյսի ջահը: Հազրատներն ու Սահանքները, Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը ցրուած մեր անհամար վանքերը այս անսասան հաւատքին և առաքելութեան զիտակցութեան անմեղ վկաներն են:

Այսպէս ըրին Արշակունի մեր թագաւորութեան անփառունակ կործանումէն վերջ, այսպէս ըրին Մանգու — Թաթարական արշաւանքներու օրերուն, բայց մանաւանդ այսպէս ըրին վեց հարիւրէ աւելի տարիներու մեր գերութեան շրջանին, որուն ընթացքին եկեղեցին, և անոր հովանիին տակ ծաւարած զրպարոյցը, կրցան մեր պատմութեան հին այլ տոկուն նաւը բերել հասցնել մեր ժամանակներուն:

Եթէ իմաստութիւն է պահանջներու և թերիներու մասին զիտակցութիւնը, առաւել իմաստութիւն է այդ պահանջները իրականացնելու և թերիները բաւալու միջոցները գտնելն ու զանոնք զործադրութեան գնելը: Ժամանակ է այլևս — եթէ նոյնիսկ անցած չէ —, որ մեր բազմաթիւ կարիքներուն լուծման աշխատանքին առնչութեամբ սկսինք դրական և շինիչ քայլեր առնել, որպէսզի մեր նպատակակէտը կորսնցնելու վախին տակ չըլլանք նոյնիսկ փոքր պահ մը, որպէսզի միշտ ապրինք մեր առաքելութեան խորունկ զիտակցութեամբ:

Անհրաժեշտ ու նախապայման է որ համախմբուինք մեր ժողովուրդի գոյութեան և միասնականութեան խորհրդանշաններուն՝ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցիին և Հայ Դպրոցին շուրջ՝ յանուն զալիք սերունդներուն, որոնցմէ վաղը պիտի բարձրանան մեր առաջնորդներն ու ղեկավարները, և որոնք իրենց կարգին պիտի ըլլան բարի մշակները այս տառապած ժողովուրդին, իրենց հայրերուն և նախահայրերուն օրինակով:

Ա. Կ.